VALTAKUNNANSYYTTÄJÄNVIRASTO

Lausunto

22.10.2015 Dnro 66/62/15

Tarkastusvaliokunta
TrV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto Hallituksen vuosikertomus 2014 (K 9/2015 vp) ja Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2014 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta (K 15/2015 vp)

Harmaan talouden rikosoikeudellisen torjunnan keskiössä ovat ajantasaisen ja selkeän lainsäädännön lisäksi tehokas viranomaisyhteistyö, ammattitaitoiset lainkäyttö- ja oikeusviranomaiset sekä oikein kohdennetut kaikkien viranomaisten yhteiset operatiiviseen toimintaan ulottuvat torjuntatavoitteet.

Erityisesti lainkäyttö- ja syyttäjäviranomaisten tulisi asettaa harmaan talouden torjunnassa paikallisia- tai alueellisia tavoitteita. Vakava talousrikollisuus ei kaikin osin ja kaikkina aikoina ole samanlaista itärajan läheisyydessä, pääkaupunkiseudulla ja länsirannikolla. Alueellisesti tulisi olla mahdollista asettaa tavoitteita, jotka sopivat juuri siihen rikollisuuden tilannekuvaan, joka ko. alueella on. Tavoitteet tulee asettaa yhdessä, jotta kaikkien viranomaisten resurssit voidaan kohdentaa ja jakaa tehokkaasti. (kannanotto 5)

Tehokas harmaan talouden torjunta edellyttää hyvää ja kiinteää yhteistyötä esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten välillä. Yhteistyötä on viime vuosikymmeninä kehitetty yhteisen ohjeistuksen ja koulutuksen keinoin. Esitutkintayhteistyöstä on tullut talousrikossyyttäjän arkea. Yhteistyöhön liittyviä työmenetelmiä on pyritty viime vuosina aktiivisesti muuttamaan sellaisiksi, että syyttäjän kannalta rikosprosessin resursseja vievimmät vaiheet olisivat esitutkinta ja käräjäoikeuden pääkäsittely. Työprosesseja nopeuttamalla ja jäntevöittämällä syyttäjän työpanos voidaan kohdentaa rikosprosessin kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. (kannanotto 5)

Talousrikosten tuloksellinen ajaminen ei ole mahdollista ilman rikosprosessin erin toimijoiden tehokasta kouluttamista. Koulutuksen on lain sisällön lisäksi kohdistuttava uusiin ja tehokkaisiin työmenetelmiin, sähköisten työkalujen käyttöön ja kykyyn tunnistaa uusia rikosilmiöitä. Syyttäjälaitos on järjestänyt mm. koulutusta rikos- ja rikosprosessioikeudesta, eurooppaoikeudesta, menettämisseuraamuksista ja uudesta syyteneuvottelujärjestelmästä. Näille kursseille on ollut pääsy myös si-

Käyntiosoite Albertinkatu 25 A 00180 Helsinki
Postiosoite PL 333 00181 Helsinki
Puhelin 029 562 0800
Telekopio 029 562 0888
Sähköpostiosoite vksv@oikeus.fi

dosryhmien edustajilla. Lisäksi vuonna 2015 syyttäjälaitokseen nimitettiin ensimmäiset kybersyyttäjät, joiden tehtävänä on kouluttautua syyttäjälaitoksen alan asiantuntijoiksi ja vertaiskouluttajiksi. (kannanotto 3)

Koulutetut, ammattitaitoiset ja yhteistyökykyiset lainkäyttö- ja oikeusviranomaiset eivät kuitenkaan voi saavuttaa harmaan talouden torjunnalle asetettuja tavoitteita, ellei niiden resurssien riittävyydestä huolehdita. Tämä on erityisen tärkeää laajoissa ja vaativissa ns. pimeän palkan jutuissa, joissa vastaajien määrä voi nousta erittäin suureksi ja näytöllisistä syistä ei ole mahdollista pilkkoa juttua kovin paljon. Pienempien juttujen ajamisen voidaan arvioida olevan tehokkaampaa sekä prosessin keston, että sen vaatimien viranomaisvoimavarojen kannalta. (kannanotto 14)

Rikosoikeusjärjestelmän legitimiteetin kannalta ei liene myöskään välttämätöntä ajaa valtavia, pitkäkestoisia talousrikosasioita, joiden vaikutus voi olla yleisen lainkunnioituksen kannalta sitä huonontava, kuten ns. Anton-jutussa on havaittu. Tämän vuoksi tulisi harkita mahdollisuutta luopua nykyisistä esitutkinta- ja syytepakkoperiaatteista. Erityisesti harmaan talouden torjunnassa on ongelmallista, kun esitutkintapakko velvoittaa tutkimaan lähes jokaisen rikoksen, jonka on syytä epäillä tapahtuneen. Vaikka toimenpiteistäluopumismahdollisuuksia käytettäisiinkin tehokkaasti, voimavaroja joudutaan suuntaamaan sellaisten asioiden selvittämiseen, joilla rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden kannalta ei ole mainittavaa merkitystä. Varsinkin kokonaisuuksissa, joissa saman tekijän epäillään syyllistyneen useisiin tekoihin, epäiltyjen tekojen lukumäärällä ei rangaistusseuraamuksen kannalta ole useinkaan ratkaisevaa merkitystä. Esitutkintapakon vastinpari on syytepakko. Jos esitutkintapakosta luovutaan, myös syytepakosta on luovuttava.

Viimeisten vuosikymmenten aikana lainsäädäntöä ja viranomaisten toimintatapoja on muutettu yhä tehokkaammiksi, jotta harmaan talouden torjunta olisi vaikuttavaa myös käytännössä. Uusia työkaluja on opittu käyttämään ja tulokset ovat olleet vähintäänkin hyviä. Toimintaympäristön jatkuva muutos edellyttää kuitenkin myös talousrikollisuuden torjunnassa uusia toimintatapoja. Kansainvälistyvässä maailmassa, jossa pääomat ja ihmiset liikkuvat vapaasti yli rajojen todellisessa ja sähköisessä maailmassa, viranomaisten mahdollisuuksien vastata uusiin haasteisiin tulee olla tehokkaita ja vaikuttavia. Jos jokainen talousrikos, joka esitutkintaviranomaisen tietoon tulee, on pakko tutkia, tulevaisuudessa laadukkaan esitutkinnan ja syyttämisen hinta tulee olemaan erittäin suuri eli resurssien tarve kasvaa voimakkaasti.(kannanotto 21)

Laajojen ja vaativien juttujen ajaminen aiheuttaa myös syyttäjälaitoksessa "pullonkaulaefektin". Kun talousrikossyyttäjä voi olla jopa vuosia sidottuna laajan jutun esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin, muiden poliisin tutkimien juttujen syyteharkinta-aika pidentyy eikä tuomioistuimeen

saavu uusia käsiteltäviä asioita.

Erityisesti kyberrikollisuuden osalta huolta tulisi kantaa nykyisestä asianomistajan vahvasta asemasta rikosprosessissa. Tulevaisuudessa Suomessa tehdyllä internetin kautta tehdyillä rikoksilla voi olla uhreja kaikkialla maailmassa kymmenin tuhansin ellei miljoonittain. Asianomistajien henkilöllisyys saattaa olla mahdollista selvittää sähköisistä järjestelmistä, mutta onko näiden henkilöiden tavoittaminen aina tarpeellista? Suomalaiselle rikosprosessille aiheutuu tästä ennen kokemattomia haasteita, jotka tulisi ratkaista ennen niiden yleistymistä.

Talousrikostorjunnan tehokkuutta edistäisi, jos rikoshyödyn menettäminen olisi edes todennäköinen seuraus rikoksesta kiinnijäämisestä. Rangaistusten ankaroittamisella harvoin tätä vaikutusta on. Tämän vuoksi erityistä huomiota tulisi kiinnittää menettämisseuraamusjärjestelmän kehittämiseen niin, että rikoshyödyn poisottaminen tekijältä Suomessa ja muualla maailmassa olisia tehokasta. (kannanotot 10 ja 18)

Rikosoikeuden tehokkuutta ja viranomaisten resursseja rasittaa myös merkittävästi se, ettei rikoslaki ole enää viimesijainen keino epätoivotun käyttäytymisen estämisessä. Hallinnollisten seuraamusten kehittäminen on tämän vuoksi erityisen toivottavaa talousrikosten torjunnassa. (kannanotto 19)

Yhteenvetona voidaan todeta, että talousrikosprosessien keston nopeuttamiseen vaikuttaisivat ratkaisevasti esitutkinta- ja syytepakosta luopuminen, lainkäyttö- ja syyttäjäviranomaisten yhteistoiminnan ja koulutuksen tehostaminen edelleen sekä näiden viranomaisten voimavarojen turvaaminen.

Valtionsyyttäjä Ritva Sahavirta

Käyntiosoite Albertinkatu 25 A 00180 Helsinki
Postiosoite PL 333 00181 Helsinki
Puhelin 029 562 0800
Telekopio 029 562 0888
Sähköpostiosoite vksv@oikeus.fi